

Ks. Józef Mandziuk, *Sakralna sztuka gotycka na Śląsku*, Wrocław 2003, ss. 114, il. 44.

Umiłowanie ziemi śląskiej i toczącej się na jej terenach dziejów Kościoła od dawna inspirowały historyków do zajmowania się wieloma aspektami dziejów tej ziemi. Szczególnie w obliczu milenium biskupstwa wrocławskiego owocują coraz to nowymi pozycjami historycznymi, jednego z najwybitniejszych historyków Kościoła śląskiego – ks. prof. dra hab. Józefa Mandziuka.

Jedną z nich jest sakralna sztuka gotycka na Śląsku, która stanowi – jak dowiadujemy się z przedmowy – rozbudowany i bogato zilustrowany tekst XI rozdziału trzeciej części tomu pierwszego „monografii milenijnej” pt. *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*. Efektem tego jest ukazanie bogactwa sztuki gotyckiej szczytowego i schyłkowego średniowiecza pozostającej na służbie Kościoła śląskiego, a równocześnie stanowi klasyczny podręcznik dla młodszego pokolenia. Tekst jest w całości poparty bogatą bibliografią z wykorzystaniem rozpraw i artykułów wybitnych polskich znawców sztuki śląskiej oraz niektórych niemieckich specjalistów tego tematu.

Na wstępie tej pozycji można się dowiedzieć w jaki sposób powstał i czemu służył styl gotycki w architekturze i sztukach plastycznych. Autor przedstawił też podstawy wykorzystywania tego stylu do kształtowania duchowego oblicza człowieka wierzącego. Informuje też o zasługach zakonników: cystersów, którzy wnieśli na ziemię śląską ten styl oraz dominikanów i franciszkanów, którzy przyczynili się do jego rozwoju. Nie pomija też, ale wyraźnie eksponuje, powstanie na terenach ziemi śląskiej miejscowego środowiska artystycznego, pozostającego na usługach tegoż stylu. Dla ułatwienia natomiast studiowania i przebiegu sztuki gotyckiej na Śląsku Autor proponuje przyjęcie cezury czasowej na lata 1250-1310 (wczesny gotyk), 1300-1420 (szczytowy gotyk) i 1420-1500 (późny gotyk).

Rozdział I (s. 11-34) zatytułowany: *Architektura* został opracowany w kilku punktach. Na początku podane zostały wiadomości ogólne dotyczące architektury z jej ideowym oddziaływaniem na uczucia religijne człowieka. W dalszej części więcej uwagi poświęcono na omówienie sakralnych budowli gotyckich, poczynając od wyzwolenia się ich spod wpływów romańskiej myśli architektonicznej, aż do schyłkowego okresu stylu gotyckiego. Oprócz omówienia świątyń śląskich z tego okresu znajdujących się w ośrodkach miejskich autor wymienił również najcenniejsze kościoły znajdujące się w miejscowościach wiejskich. Na końcu rozdziału poruszona została również kwestia nielicznych zabytkowych świątyń. Całość tej części tekstu została ubogacona ilustracjami podkreślającymi wymowę tekstu.

W rozdziale II (s. 35-55), noszącym tytuł: *Rzeźba* – rozważania dotyczą znaczenia tego rodzaju sztuki dla poszerzenia wyobrażeń religijnych człowieka okresu gotyku. Zagadnienie to zostało ukazane w trzech punktach. Na początku nastąpiło krótkie wprowadzenie odnośnie charakterystycznych cech rzeźby tego stylu. Następnie Autor zachowując chronologię ich powstawania omówił najwybitniejsze zabytki gotyckiej rzeźby na Śląsku. Pierwsza została ukazana bardzo bogata rzeźba architektoniczna zachowana w wystroju wielu świątyń i kaplic. Następnie zostało wyeksponowane bogactwo rzeźby przenośnej i ołtarzowej zaczynając od wykonanej w materiale kamiennym postaci posągów, sakramentariów i chrzcielnic a skończywszy na materiale drewnianym w postaci krucyfików, figur Madonny i całych zespołów rzeźb i nastaw ołtarzowych. W końcowej części tego rozdziału znalazło się ponadto omówienie rzeźby nagrobkowej oraz epitafia. Całość rozdziału została ubogacona serią ilustracji.

W rozdziale III (s. 66-93), zatytułowanym: *Malarstwo*, zostało przedstawione zagadnienie malarstwa gotyckiego w wymiarze ściennym, sztalugowymi i miniaturowym. We wprowadzeniu do tego rozdziału znalazło się omówienie zadań sztuki malarskiej w kształtowaniu świadomości osoby wierzącej. Następnie, już dokładniej, ukazano rolę malarstwa ściennego, występującego najczęściej w formie polichromii oraz malarstwo figuralne, tworzące całe cykle tematyczne. Autor ukazał wszystkie zalety tego typu twórczości na podstawie omówienia wielu istniejących w świątyniach śląskich malowideł. W punkcie dotyczącym malarstwa sztalugowego znalazło się szczegółowe wyeksponowanie tej bardzo bogatej twórczości, pozostającej na wyposażeniu kościołów tej ziemi. Na końcu znalazło swoje miejsce malarstwo miniaturowe zachowane w postaci kodeksów, Biblii, ksiąg teologicznych i pobożnych. W tekst tego rozdziału została wkomponowana również seria ilustracji dokumentującej wszystkie osiągnięcia.

Czwarty rozdział (s. 94-99), zatytułowany: *Rzemiosło artystyczne*, zawiera omówienie nielicznych zabytków – przedmiotów kultu Bożego, jak: monstrancje, relikwiarze, krucyfiksy relikwiarzowe oraz kielichy. W tym rozdziale wspomniano ponadto o odlewnictwie śląskim, wyrobach kowalskich oraz wytworach stolarstwa i hafciarstwa. Całość została ozdobiona kilkoma ilustracjami.

Zakończenie publikacji posiada ponadto słowniczek terminów plastycznych, streszczenie całości przedstawienia w języku niemieckim i spis ilustracji, co czyni ją jeszcze bardziej wartościową. Bardzo starannie opracowany tekst i ilustracje stanowią harmonijną całość i dają wyobrażenie sakralnej sztuki gotyckiej ziemi śląskiej oraz znajomość i rozmiłowanie się we wszystkim co dotyczy „małej Ojczyzny” Autora.

Ks. Władysław Kret